

ock den enda rätta sinnesstämning-
en, när gudstjänsten ändas. Kan
det överhuvudtaget kallas för guds-

tjänst, som vi upplevat, om det ej
utlöser tack och tillbedjan?

A. Adell.

Liturgisk-kyrkomusikaliska strävanden i Nordens kyrkor.

II.

(Forts. fr. föreg. nummer).

De senare strävandena på det liturgisk-musikaliska området söka sig emellertid nu mer och mer målmedvetet tillbaka till äldre, gregorianska former. Utvecklingen i den närmaste tiden torde ock komma att gå i den riktningen, tack vare framför allt Thomas Laub's insats. Flera både kyrkomän och liturgiker hava efterföljt honom och yrkat på en energisk återgång till äldre tradition. Man har också lyckats fostra en begynnande riktning med känsla för det i liturgisk mening värdiga. Därvid är det förnämligast till reformationstidens klassiska verk, man söker sig tillbaka. De-tempore-principen, som under tiden gått förlorad, såsom förut påpekats, vill man åter söka göra gällande, icke blott för högtidsdagar utan även för kyrkoårets olika tider.

Med begagnande av de äldre danska liturgiska källorna, främst Jesperssens *Graduale*, har t. ex. docenten Abrahamsen sökt uppställa en efter sådana principer reformerad gudstjänstordning. Han yrkar på att, med återgående till *Deutsche Messes princip*, de gamla liturgiska psalmerna med sin rytmiska melodi åter uppletas och få sin bestämda plats i mässan och kyrkoåret. Vidare föreslås, att introitus, kyrie, gloria, credo och agnus dei alternativt med dansk psalm må kunna utföras med gregoriansk musik, collecta, epistel och evangelium på gregorianska lektionstoner. Det är

särskilt det fulla återinförandet av *Ordinarium Missae*, som ligger den författare om hjärtat. Men med dess återvinnande menar han, att jämväl hela den rika kyrkliga konstmusiken skall kunna återupptagas som ett levande moment i gudstjänsten. Det gamla mässbegreppet skulle sålunda återvinnas. I sammanhang härmed göres behovet av prästers och organisters utbildande i *cantus gregorianus*, i dess egenart samt i de gamla kyrkotonarterna starkt gällande. I den fortsatta diskussionen hava emellertid även röster höjts för den gamla principens bibehållande i vad angår ersättande av gregorianska liturgiska moment med evangeliska psalmer.

Vända vi oss så till frågan om psalmmelodierna, så finna vi här samma brokiga mångfald av olika praxis som i fråga om mässmelodierna: den utjämnade psalmmelodien i Berggreens koralbok, psalmer i modern Liedform, romancepsalmer i Barnekows Koralbog och slutligen vulgära amerikansk-engelska melodier i »Menighedernes Melodier», utgivna av Wilh. Hansen.

Den man, som också här gjort en betydande insats, ja, i en hel mansålder stritt för återinförande av de gamla rytmiska koralerna är Thomas Laub. Av hans verk må nämnas: Om Kirkesangen, Köpenhamn 1887, vilken i en 2:dra omarbetad upplaga utkom 1920 under titeln »Musik og Kirke»; Kirkemelo-

dier 1891 m. fl. Han har vunnit många anhängare både bland präster och kyrkomusiker, men hans koralbok: »Udvalg af Salmemelodier i Kirkestil» kan dock knappast sägas ha funnit någon allmän användning. Man har i Danmark haft förmånen äga flera framstående koralkompositörer, av vilka må nämnas t. ex. J. P. E. och Ernst Hartmann, Gade, H. och G. Matthi-Hansen o. s. v.

Man står i Danmarks kyrka för närvarande i många avseenden oviss och spörjande inför frågan om utvecklingen på det liturgiska och kyrkomusikaliska området. En faktor, som i viss mån gör läget osäkert, är att den nuvarande demokratiska kyrkoförfattningen strävar att lägga all avgörelse, även i dessa frågor, i menighetsrådets händer.

Norge.

Den norska kyrkans liturgi var naturligtvis ända till skilsmässan från Danmark gemensam med detta lands. Den vilade sålunda på Ritualen 1685 (altarboken 1688). Musiken hade sina rötter i Jesperssens och Kingos Gradualer. Liturgien var, som nämnts, musikaliskt fattig. År 1889 infördes en ny altarbok med rikare liturgi, vilken mera närmade sig till reformationstidens liturgi. Musiken till denna utarbetades av organisten och kantorn i Kristiania Chr. Cappelen. Denna nya liturgi infördes emellertid endast i de kyrkor, som så önskade.

Mässboken av Cappelen innehåller fullständiga noter till kyrkoårets kollekter samt övriga partier, som av prästen skola sjungas: gloria, salutationer, prefation, instiftelseorden, Fader vår och Välsignelsen.

Musiken är hämtad delvis från Luthers Deutsche Messe och andra reformatoriska agendor, t. ex. Jus-

tus Jonas' Agenda, dels utgöres den av varianter av dessa melodier. Någon de-tempore-princip finnes icke — ett enda alternativ för salutationerna förekommer t. ex. Vid utarbetandet av mässmusiken begagnade sig Cappelen av K. Lindemans förut utgivna mässbok.

Med altarboken av år 1920 har Norges kyrka fått en mera fyllig gudstjänstordning, anslutande sig till reformatoriska förebilder. Anmärkas bör, att laudamus eller dess ersättning Allene Gud utföres blott på de stora högtidsdagarna. Denna altarbok har införts i alla kyrkor genom lag. Musiken, en revision av den i Cappelens mässbok förekommande, utarbetades av en av departementet på initiativ av Norges organistförening tillsatt kommitté av 2 teologer och 3 organister. Den harmoniska dräkten gavs av organisten i Bergen, Lars Særaas. De-tempore-principen har emellertid ej heller här funnit något beaktande med undantag för de stora högtiderna. Så förekomma t. ex. endast två alternativ för vissa partier. Den norska mässmusiken har emellertid nyligen varit föremål för ytterligare revision. Dr. O. M. Sandvik har utarbetat en ny mässbok, fullständig för hela kyrkoåret, med ackompanjemang av organisten R. Steenberg.

Koralböcker erhöill Norge i äldre tider likaledes från Danmark. Dessa fingo dock största inflytandet i städer och på större orter, där man hade orgel. Koralböckerna av N. Schiöring (1783) och H. O. C. Zinck (1801) gällde, ända tills A. O. Lindemans koralbok utkom (1838). Den blev genom kungligt beslut auktoriserad till uteslutande bruk vid gudstjänsterna i Norges kyrkor. Härigenom hade Norge fått sin Haeffnerska koralbok med utjämning rytm. Jämväl från Norge om-

talas den kamp, det nya sångsättet fick föra mot den äldre, rytmiskt livfullare traditionen. Sonen till O. A. Lindeman, Ludv. Lindeman, sökte införa vissa modifikationer med punkteringar, men råkade i strid om principerna härför med Joh. Behrens, som mycket ivrade för införande av koralerna i deras ursprungliga, rytmiska form. I pressen fördes striden med skärpa från båda hållen. Lindeman avgick tills vidare med seger, och hans koralbok blev 1877 auktoriserad. Den Behrenska riktningen har dock stadigt gått framåt i Norge och vunnit allt flera anhängare. Lindemans koralbok var emellertid den enda auktoriserade i statskyrkan. Den är försedd med ett tillägg för Hauges psalmbok, som ännu användes i vissa församlingar. Nämnas bör också den koralbok, som 1878 utgavs av Erik Hoff, omfattande 5 psalmböcker (Hauges, Landstads, Evang. kristelige, Guldbergs, Kingos och psalmbok för den norsk-lutherske kirke i Amerika). Den närmar sig den Behrenska riktningen och måste anses vara ett ganska gott koralverk. Den fick emellertid vid sidan av den officiella koralboken ej någon större betydelse.

Både psalm- och koralbok har emellertid under den sista tiden varit föremål för revision. År 1908 fick stiftsprovst Gustav Jensen i uppdrag av departementet att utarbeta förslag till ny psalmbok. Hans förslag förelåg 1915, blev så kritiserat av kyrkliga auktoriteter och myndigheter och behandlades slutligen av en 7-mannakommitté med biskop Tandberg som ordf. Kommitténs förslag, som låg närmare Landstads psalmbok än Jensens, trycktes 1918. Detta förslag har

sedan varit föremål för revision av G. Jensen och kommittén samt efter Jensens och Tandbergs död av deras ersättare, pastor L. Koren och sogneprest J. H. Brochmann. I fjol utkom psalmboken i sitt reviderade skick¹. Den innehåller 886 nummer.

Norges organistförening har även tagit initiativ för revidering av koralboken, och kommittén för den liturgiska musiken utvidgades till koralbokskommitté. Bland ledamöterna må nämnas biskop Jens Gleditsch (ordf.), dr. Sandvik (sekr.), organisterna L. Søråas, Peter Lindeman m. fl. Hur stort intresset för detta arbete varit, framgår bl. a. därav att kommittén mottog ej mindre än 600 nya melodier, som från olika håll insänts. Dessa ha prövats och siktats, och många av dem äro av god kvalitet.

De principer, som följdes vid arbetet, synas kunna sammanfattas sålunda:

1) Alla goda äldre melodier bibehållas men få i viss utsträckning igen sin äldre rytmiska form.

2) Lindemans melodier bli sörade och de mindre värdiga utgallrade.

3) Goda och stilrena folkmelodier av »kyrklig» karaktär komma till användning i stor utsträckning.

4) Man söker så mycket som möjligt undgå de mindervärdiga melodier, som följt de andliga sångerna åt. Denna sista punkt torde i synnerhet komma att väcka strid i Norge såväl som i Sverige.

Ett karaktäristiskt drag i denna nya koralbok, som också nyss utkommit, är att här i likhet med vad fallet varit i Finland den nationella folkmelodiskatten i så hög grad utnyttjats. Det lär ej heller kunna förnekas, att detta i många fall

¹ M. B. Landstads Kirkesalmbok, revideret og forøket. Oslo 1926.

skett med stor framgång. Tjugofem sådana melodier finnas i den nya koralboken. Några melodier av engelskt ursprung äro också upptagna. Bland kompositörerna för nya melodier märkas bl. a. namnen Grieg, Sinding och Chr. Lindeman samt från Sverige Widéen. Harmoniseringen har verkställts av kompositören Eyvind Alnæs. Överhuvud synes detta koralarbete i hög grad hava omfattats med intresse även bland landets fackmusiker och kompositörer.

Då man i Norge synes sakna närmare lagbestämmelser angående kyrkomusikaliska förhållanden, spelar sålunda det enskilda initiativet en större roll än t. ex. i Sverige. Intresset för liturgi synes i Norge vara mycket levande. Väckandet av det samma torde till viss grad få tillskrivas impulser från Sverige. För liturgiska gudstjänsters införande hava isynnerhet pastor A. Fasmer-Dahl och organisten L. Søråas varit verksamma. Den förre har utarbetat en fullständig serie vesprar för kyrkoårets tider. Av innehållet synes framgå, att detta arbete rönt inflytande från det Morénska vesperalet hos oss. Någon närmare avslutning till den gamla vesperordningen uppvisa de icke utan utgöra en tämligen fri sammansättning av de olika musikaliska momenten. Även solosång med obligatviolin (uppståndelsearian: Jag vet, att min förlossare lever) förekommer (i påskvespern).

Det är förnämligast i de större städerna, som dessa liturgiska gudstjänster vunnit insteg: i Bergen genom Søråas, i Kristiania genom pastor Lexow-Breck och dr. Sandvik (lärare i mäss- och kyrkosång)

samt i Trondhjem genom domkyrkoorganisten Kr. Lindeman.

I Norges kyrka synes man för närvarande uppleva en kyrkomusikalisk vårtid, som ger goda löften för framtiden. Intresset för liturgi och kyrkomusik är starkt och i stigande. Här som i Sverige är det en frukt av långvarigt, troget förberedelsearbete av några entusiastiska ivrare. Betydelsefull har den insats varit, som Norges organistförening, stiftad 1904, med dess ledare sedan 10 år, L. Søråas, gjort. Ända till mitten av 1800-talet måste man hämta organister från utlandet (Tyskland, Danmark). Nu utbildas sådana både från Akademien i Bergen och från musikkonservatoriet i Trondhjem.

Organistföreningen har nu satt in sin kraft på att få nödvändiga lagbestämmelser, som reglera de kyrkomusikaliska förhållandena, samt att försöka åstadkomma en förbättring i de ännu i Norge dåliga ekonomiska villkor, varunder kyrkomusikerna arbeta. Måhända komma lagförslag under den närmaste tiden att framläggas. För landsorganister, som ej fått grundligare kyrkomusikalisk utbildning, anordnas fyra-månaders kurser för vissa erkända organister. Omkring ett 70-tal organister hava nu åtnjutit denna undervisning. Statsunderstöd på 8,000 kr. pr år har erhållits intill 1922, men indrogs då på grund av de svåra tiderna. För kyrkosångens befrämjande stiftades 1919 Förening for kirkemusik i Bjørgvins bispedømme, som i Bergen samma år anordnade det första kyrkosångsmötet i Norge. Denna förening har sedan följts av en för Oslo bispedømme.

G. Lindberg.